

QUATUOR DIOTIMA & NAOMI SATO

Schubert & Hosokawa

do 06 feb 2020
20.00 Kamermuziekzaal

Quatuor Diotima:

Yun-Peng Zhao: viool
Constance Ronzatti: viool
Franck Chevalier: altviool
Pierre Morlet: cello

Naomi Sato: shō (mondorgel)

Toshio Hosokawa (1955)

Blossoming (2007)
Landscape V (1993)

Anoniem

Traditionele muziek voor shō:
Sojo no Choshi (voor 10e eeuw)

Franz Schubert (1797-1828)

Strijkkwartet nr.14 in D minor, D810 (1824)
'Der Tod und das Mädchen'
- Allegro
- Andante con moto
- Scherzo. Allegro molto - Trio
- Presto - Prestissimo

KAMERMUZIEK

Scan de qr-code en
lees meer over dit concert

Getipt voor jou

do 13.02.2020
20.00 Kamermuziekzaal

Trio Sviridov, Serbin & Pashchenko Beethoven XS: Symfonie nr.2

Beethoven arrangeerde zelf zijn *Tweede symfonie* voor het fluisterformaat van het pianotrio. Beethovens onvervalste humor blijft echter in beide versies overeind. Olga Pashchenko en haar collega's brengen deze bijzondere Beethoven met kristallijne helderheid en vederlichte vitaliteit.

Welkom

Welkom op het festival Têtes-à-têtes.

Digitale programmaboekjes

Het Concertgebouw wil je optimaal van de intieme festivalsfeer van Têtes-à-têtes laten genieten. We gingen bovendien op zoek naar een milieuvriendelijk alternatief voor papieren programmaboekjes. Daarom bieden we de achtergrondinformatie bij dit festival enkel digitaal aan. Bereid je voor of geniet na van dit concert met de programmatoelichting door Pieter Bergé en biografieën op concertgebouw.be/tetes-a-tetes.

Dank om geen schermen te gebruiken tijdens de voorstelling om de concertbeleving van je medebezoekers niet te verstoren. Wij horen graag je mening over onze digitale programmaboekjes tijdens deze testmaand. Laat ons weten wat je ervan vond via info@concertgebouw.be, of spreek een van onze Concertgebouw-medewerkers aan.

Praktisch

De vestiaire sluit 20 minuten na de voorstelling. Liever napraten in het pop-up café op de zesde verdieping van de Lantaarntoren? Je jas komt je vanzelf achterna.

Laat je helemaal onderdompelen in de festivalsfeer

Podcast

Scherp je luisterervaring aan door je onder te dompelen in de podcastreeks van muziekfilosoof Tomas Serrien en radiomaker Annick Lesage (Klara). In vijf afleveringen van een halfuur gaan zij samen met gasten Arne Deforce, Pieter Bergé, Joke Hermsen, Manu Keirse en Paul Robbrecht op zoek naar wat luisteren nu echt is en kan betekenen. In samenwerking met Klara.

Muzikale installatie LOVE SONG

Voor zijn installatie *LOVE SONG* verzamelde Serge Verstockt dozen vol rode hartjes met een bijzondere eigenschap: het zijn namelijk ook recorders. Een heel seizoen lang vroeg hij de muzikanten om een liefdeslied op te nemen. Pik een hart uit het rumoer van velen en houd het tegen je oor. Een project van ChampdAction.

Pop-up café

Laat de luisterervaring nog wat nazinderen en geniet na de voorstelling van een glas met zicht op Brugge by night in ons stemmig pop-up café met aangepaste muziek.

Quatuor Diotima (FR), in 1966 gesticht door afgestudeerden van het conservatorium van Parijs, alludeert in zijn naam op twee bronnen. Enerzijds verwijst het naar Diotima, een personage uit een roman van de vroeg-romantische Duitse dichter Friedrich Hölderlin: *Hyperion*. Daarmee is de naam wezenlijk een allegorie voor de Duitse romantiek. Anderzijds slaat de naam ook op een strijkkwartet van Luigi Nono, *Fragmente-Stille, an Diotima*, gecomponeerd in 1980. Hierdoor legt het kwartet evenzeer de link met de hedendaagse muziek. Het kwartet werkt dan ook regelmatig samen met levende componisten, onder wie Pierre Boulez en Helmut Lachenmann. De leden van het strijkkwartet zijn Yun-Peng Zhao, Constance Ronzatti, Franck Chevalier en Pierre Morlet.

Naomi Sato (JP) behaalde haar diploma saxofoon aan de National University of Fine Arts in Tokio en aan het Conservatorium van Amsterdam, waar ze nu woont. Daar studeerde ze trouwens ook verder compositie en improvisatie. Tijdens haar studies in Japan leerde ze de *shō* kennen, een van oorsprong Chinees instrument dat vanaf de 8e eeuw in Japan een eigen leven kende. Ze ging in de leer bij Ko Ishikawa. Ze deelt haar instrument graag met een breed publiek, en gaf lecture-performances op het Conservatorium van Amsterdam en andere universiteiten.

Het klinken van tijd en ruimte

Nog meer dan anders – en véél meer dan in de klassieke-muziekcultuur gebruikelijk is – nodigt het Concertgebouw je vanavond uit om ‘weer velen te zijn’. Het Quatuor Diotima verbindt in dit concert immers niet enkel het Oosten met het Westen, maar ook het volkse met het artistieke. Een heel bijzondere rol is daarbij weggelegd voor een traditioneel Japans instrument, de shō. Dit instrument, dat al in de middeleeuwen een belangrijke rol speelde in de muziekcultuur van het keizerlijke hof, is een soort mondorgeltje. Het is enigszins vergelijkbaar met onze mondharmonica, al zijn er ook belangrijke verschillen. Beide instrumenten worden weliswaar aangeblazen via de mond, maar in de shō is er maar één opening via dewelke 17 verschillende bamboestaafjes aan het trillen kunnen worden gebracht. Deze bamboestaafjes staan rechtop en verzinnebeelden de opslaande vleugels van een feniks. Volgens de overlevering bootst het instrument ook de roep van de feniks na. In elk van de staafjes zit onderaan een metalen tong. Door deze tong aan het trillen te brengen met lucht, ontstaat de klank. (Een ietwat apart gebruik bij de shō is dat het instrument zeer regelmatig opgewarmd moet worden om het te ‘drogen’; door het condenswater kunnen de metalen tongen immers te nat worden waardoor ze dienst kunnen weigeren. Daarom zeult de shō-speler gewoonlijk een houtskoolvuurtje met zich mee.) Ook de klank van de shō laat zich ten dele vergelijken met die van de mondharmonica, al is hij iets zachter en ijler. Heel karakteristiek voor de shō is dat het vrijwel voortdurend als harmonisch instrument gebruikt wordt. Dat wil zeggen dat er bijna voortdurend meerdere noten tegelijk gespeeld worden. De traditionele shō-muziek vertrekt van een arsenaal van vijftien (vijf- en zesstemmige) basisakkoorden die naar westerse normen behoorlijk dissonant zijn. Doordat de shō-muziek evenwel meestal traag verloopt, ligt de focus helemaal niet op de harmonische spanning, maar wel op de bijzonderheid van de klank op zich. De shō speelt meestal eerder zacht, maar varieert vaak zijn klanksterkte doorheen een toon of akkoord. Heel typisch is ook de circulaire ademtechniek: hierdoor is het mogelijk om muziek te maken zonder hoorbare adempauzes. Dat zorgt voor een enorme continuïteit in de klank, die een meeslepend en zelfs bedwelmend effect kan hebben. Heel fascinerend is tenslotte ook het totaalbeeld van de muzikant met zijn/haar instrument. Doordat het mondstuk onderaan het instrument staat, houdt de musicus de shō in feite voor het eigen gezicht, waardoor het instrument als het ware de plaats van dat gezicht inneemt. Om het instrument daar te stabiliseren, moet de musicus bovendien de beide ellenbogen naar binnen duwen en de handen openen als een kelk, wat bijna onvermijdelijk een sacraal beeld oplevert. Het instrument wordt letterlijk en figuurlijk op handen gedragen, als in een offergang.

In de recente muziek hebben heel wat ‘klassieke’ componisten zich laten inspireren door het instrument, waaronder ook de Vlaming Wim Henderickx. Maar de bekendste klassieke shō-componist is ongetwijfeld de Japanner Toshio Hosokawa (°1955). Hosokawa, die geboren werd in Hiroshima – en trouwens ook een *Hiroshima-requiem* schreef – is het prototype van de Oosterse componist die een belangrijk deel van zijn opleiding in het Westen genoot, en vervolgens die twee culturele leefsferen met elkaar is blijven verbinden. Een belangrijke inspiratiebron in zijn werk is de natuur, zoals ook blijkt uit titels als *Landscape* en *Blossoming*. Naar eigen zeggen wil Hosokawa de natuur een stem geven. Daarbij gaat het niet zozeer om het ‘klankschilderen’ van de natuur als zodanig, als wel om het evoceren

van processen die in de natuur – soms bijna onzichtbaar – werkzaam zijn. Het beeld van de bloesem is daar een mooie illustratie van. Als gewone dagelijkse waarnemer stel je – in het beste geval! – vast dat de bomen in de lente aan het bloesemen gaan. Maar de waarneming is meestal zeer zwart-wit: geen bloesem versus wel bloesem. Wat Hosokawa intrigeert is de trage maar voortdurende processen die dat bloesemen doorloopt. Zijn muziek is een evocatie van de trage ontluiking. Je zou haar kunnen zien en beluisteren als de ‘time-lapse’ van een bloesemproces. Zo’n time-lapse is overigens op zich een interessante paradox: het is de versnelde weergave van een proces, met als doel om de waarnemer juist bewust te maken van de geleidelijkheid en intrinsieke traagheid ervan. Hosokawa’s *Blossoming* uit 2007 is bijvoorbeeld een werk van een kwartiertje. Ten opzichte van een reëel bloesemproces is dat zeer kort, maar door de aanpak van de componist is het juist de traagheid die de kern van het stuk uitmaakt. Dat Hosokawa strijkers kiest om dat proces te voltrekken hoeft niet te verbazen. Deze instrumenten kunnen uitstekend lange noten spelen die haast onhoorbaar in elkaar overvloeien. Bovendien is het met de boog perfect mogelijk om kleine en grotere klankverschillen te realiseren binnen één en dezelfde toon, waardoor de klanken niet doodvallen maar juist een levendig proces kunnen verzinnebeelden. Zo creëert de componist één lange adem, als een uitgesponnen organisch proces dat zelfs in zijn tijdelijke beperking een suggestie van eeuwigheid (of toch zeker van eeuwige wederkeer) suggereert.

Een gelijkaardige uitgesponnenheid karakteriseert ook *Landscape V* uit 1993. In dit werk koppelde Hosokawa het strijkkwartet aan de hierboven besproken shō. De sonoriteiten van het strijkkwartet en de shō matchen wonderwel met elkaar, in die mate dat het vaak zelfs moeilijk is om de klanken uit elkaar te houden. Opnieuw klinkt de muziek als een aansporing tot een traag en intens luisteren. Maar waar voor *Blossoming* vooral het beeld van de timelapse paste, gaat het in *Landscape* eerder om een soort inzoomen; het stuk is een vreedzaam verzet tegen een oppervlakkig waarnemen. De muziek verwijlt in het kijken; de kleinste kleurschakering wordt hoorbaar. En opnieuw overheersen kwetsbare klanken die telkens ook de mogelijkheid van verval in zich dragen.

Kwetsbaarheid en verval zijn ook de thema’s die de kern vormen van Schuberts bekende strijkkwartet *Der Tod und das Mädchen*. De titel van het kwartet verwijst naar een lied dat Schubert al eerder schreef en dat een ontmoeting uitbeeldt tussen de dood en een jong meisje. Het meisje hoort de dood naderen in de diepe, trage beginakkoorden van dat lied, en verweert zich heftig; maar de dood stelt haar gerust: ‘Geef je hand (...) je mag rustig in mijn armen slapen’. Hoe verzoenend de dood ook klinkt, het ontluiken van het jonge meisje wordt natuurlijk wel brutaal de kop ingedrukt. Hier zal de bloesem geen rijpe vrucht afwerpen, maar dood en verdriet. Meer nog dan in het lied klinkt dat verdriet door in de lange variatiereeks die Schubert erop schreef in het strijkkwartet. Hier heerst een onthutsende traagheid die, naar vroeg-romantische standaarden, heel goed vergelijkbaar is met de hedendaagse traagheid van Hosokawa’s werken.

Pieter Bergé

